

Woody Allen/

OKOSKODÁS TALÁLOMRA

Elegáns étteremben vacsoráztam, Kelet-Manhattan előkelő felvégén, amikor a szomszéd asztalnál egy holocaust-túlélőn akadt meg a szemem. A hatvan körüli férfi egy karjára tetovált számot mutatott meg asztaltársnőinek, mely, mint hallottam, Auschwitzból származik. Őszült már, külseje disztिंगvált volt, arca szomorú, de vonzó, szemében a megszokott zaklatott tekintet. Lerítt róla, hogy sokat szenvedett, és kínjaiból sokat tanult. Áthallatszott, ahogy elmesélte, hogyan ütötték-verték, hogyan akasztották fel és vitték gázkamrába a társait, hogyan kutatta végig a tábori hulladékokat, hogy valamivel, akár egy elhajlított krumplihéjjal csontig lesoványodott testét életben tartsa. Hallgatóság közben felrémlt bennem: ha meglepi akkor egy angyal, amikor minden gondolata akörül forgott, hogy ne őt válasszák ki a megsemmisítésre, és azt mondja neki, hogy egy szép napon Manhattan Második Sugárútján fog üldögélni egy divatos olasz étteremben gyönyörű, fiatal, formatervezett jeansben feszítő nővel az oldalán, maga

pedig kifogástalan öltönyben ráksalátát rendel, meg sült lazacot – nos, akkor vajon torkon ragadta volna-e az angyalt, és megfojtotta volna-e esztelen dühkitörésében?

Méghogy kognitív disszonancia! Ahogy a makarónim fölé görnyedtem, csak azt láttam, hogy záporoznak a fejére a botütések, a kínszenvedésnek és a rettegésnek nem akar vége szakadni, végsőkig elgyengült, didergő, beteg, zavarodott, szomjas, könnyező, csikos ruhát viselő félhalottat láttam magam előtt. És tessék: itt ül, tekintélyesen, kedélyesen küldi vissza a bort, felvilágosítva a pincért, hogy kissé savasnak találta. Ott helyben rádöbbsentem, hogy nincs, soha nem is lesz filozófus, ha mégoly bölcs is, aki csak kapiskálná is az élet titkát.

Később, még aznap este eszembe jutott, gyönyörű könyvének, az *Éjszaká*-nak a végén Elie Wiesel azt írja, hogy amikor felszabadult a koncentrációs táborból, társaival először semmi másra nem tudott gondolni, mint az evésre. Aztán eszébe

jutott a családjá, majd lassacskán a nők is, de a bosszú gondolata föl sem merült benne. Többször is hangsúlyozza, hogy a táborlakók nem gondoltak bosszúra. Hát nem különös, hogy én, aki kisfiú voltam a második világháború éveiben, és Amerikában éltem, mit sem tudva a náci áldozatainak gyötrelmeiről, naponta húst, krumplit és süteményt tömtem magamba, éjszakánként puha, biztonságos, meleg ágyban szunnyadoztam, és ha visszagondolok, csak áldott emlékü évek, remek mókák és remek zenék jutnak az eszembe – hogy én semmi másra nem tudok gondolni, csak a bosszúra?

*

Világéletemben jobban szerettem a nőket, mint a férfiakat. Ez nyilván az Ótestamentum hatása, ahol a hölgyek kenterbe verik meghunyászkodó, ájtatos férfi-felebarátaikat. Éva tökéletesen tisztában volt a következményekkel, amikor megette az almát. Ádámot kielégítette volna, ha élete végéig szolgálaként engedelmeskedik, afféle szibarita módjára, akinek nincs egy önálló gondolata. Éva viszont tudta, megéri szert tenni a tudásra még akkor is, ha cserében tisztába kell jönnie halandó voltával meg a szorongással, ami ebből következik. Személy szerint csöppet se bánom, hogy a férfiak és a nők eltakarják meztelenségüket. Ettől válik izgalmassá, ha levetközünk egymásnak. És ha nem orcánk veritékével keresnénk a kenyerünket, a világ sokkal unalmasabb, tespedőbb volna. Épp olyan, mint az a semmire sem jó Édenkert, amely mindig úgy jelenik meg a szemem előtt, mint egy lágyra exponált sörhirdetés.

Majd belehabarodtam Lót feleségébe is. Amikor visszanézett Szodoma és Gomorra pusztulására, tudta jól, hogy megszegi az Úr parancsát. Csak azért is visszanézett. Pedig tudhatta, milyen kíméletlen, rámenős valakivel van dolga. Nyilván mindennél fontosabb volt számára, hogy visszanézzen. Vajon miért? Mit akart látni? Szerintem a szeretőjét akarta látni. Azt a férfit, akivel viszonya volt. Hát nem érthető, ha valaki egy Lótnak a felesége? Ezé a dögunalmas erénycőszé, a tisztesség oszlopáé egy velejéig romlott, fergetes városban? Hát milyen élete lehetett szegénynek emellett a tuskó mellett? Aki csak a Jóisten kedvét kereste? Ellenállt minden kísértésnek, amitől Szodomát és Gomorrát majd szétvetette a jókedv? Méghogy a város egyetlen jó embere! Na, hagyjuk ezt. Hát persze, hogy összeállt valaki mással. Kivel? Talán egy ügynökkel, aki bálványokat árult másodkézből? Ki tudja. De legalább szenvedélyt érzett egy másik ember iránt, miközben Lót csak a világ teremtőjének rendelkező basszushangját imádkozta. Nem csoda, hogy Lótné kétségbe volt esve, amikor sietve távozniuk kellett. Az Isten pedig lerombolta a lokálokat, véget vetett a pókerpartiknak, tűzre

vetette a bűnösöket, és ahogy Lót a városhatár felé botorkált, felemelve lebernyegét, hogy meg ne botoljon, Lótné visszafordult, hogy még egyszer megpillantsa imádott húsfeltétjét, amikor is a Mindenható, a maga végtelen irgalmában, sóbálványnyá változtatta.

Hátravan még Jób felesége. A szakirodalom legnagyobb nője. Mert amidőn jajveszékelt, átvert férje azt kérdezte az Úrtól, „Miért pont én?“, és az Úr azt felelte, fogja be a száját, törődjék a saját dolgával, ne is merjen ilyen kérdéseket feltenni, Jób belenyugodott a dologba, ám az asszony, aki addigra már a földben nyugodott, olyan poénnal állt elő, amit szokatlan méltósága miatt Jób nem is merészelt volna az ajkára venni: „Átkozd meg az Istent, és halj meg“, mondta szó szerint. És én egyszerűen imádkoztam érte, mert önállóbb egyéniség volt, hogysem szó nélkül túrje holmi önhitt, szadista Szentlélek szegyentelen packázását.

*

Megdöbbsentett, hány értelmiségi akadt fenn egy cikkemen, amelyet a *New York Times*-ba írtam, kifejtve, hogy nem értek egyet azzal, ha az izraeli katonák házról házra járnak, és – az intifada vélt ellenszereként – találmra eltörik a palesztinok kezét. Továbbá azzal sem értek egyet, ha igazi golyókat lönek a tömegbe, mielőtt még más módon próbálnák megfékezni. És rugalmasabb álláspontot indítványoztam a földet-békéért folyó tárgyalásokban való bevetésre. Úgy gondoltam, nemcsak hogy méltóbb volna mindez Izrael erkölcsi hitvallásához, de jól felfogott érdekeben is állna. Eszembe sem jutott, hogy kételkedjem igazamban, és azt vártam, minden olvasóm lelkesen egyet fog velem érteni. Már a Nobel-díj járt a fejemben, sőt az igazat megvallva, már meg is fogalmaztam a díjkiosztó ünnepségen elmondandó beszédem első részét. Tisztázunk kell valamit. Gyakran vádoltak zsidó öngyűlölettel, és noha igaz, hogy zsidó vagyok és nem kedvelem túlságosan magam, ez nem a felekezetem miatt van. Az okok egészen másfelé keresendők – például rémesen nézek ki fölkelés után, és képtelen vagyok kiokosodni az autóstérképeken. Most, hogy mögöttem van a dolog, talán helyesebb lett volna a békedíj helyett rögtön arra felkészülni, hogy közderülség tárgya leszek.

– Hogy jön ahhoz, hogy kritizáljon egy országot, ahol sohasem járt? – kérdezte egy taxisofőr. Kifejtettem, hogy számos más helyen sem jártam, mégis kivétlivalókat találtam az illető országok politikájában, például Kubáében. Érveim nem fogtak a pasason.

– Hogy jön maga ahhoz, hogy egyáltalán véleményt nyilvánítson? – tették fel gyűlölködő levelezőim a kérdést. Azt feleltem, amerikai állampolgár, továbbá ember vagyok, de egyik hovatarozásom sem hatotta meg őket.

A legváratlanabb döfés a Zsidó Védelmi Liga részéről ért: a hónap szégyensarkába állítottak. Kapitális félreértés! Ha tudták volna, mennyire hasonlóak az indulataik az enyémekekhez! (*Manhattan* című filmemben például azt javasoltam, hogy a náci felvonulást különösen kegyetlen eszközzel, baseballütőkkel kéne szétverni.)

Végül is az értelmiségiek, köztük jó barátaim, kifogásolták leghevesebben, hogy nyilvánosan szóltam erről a kényes témáról. Ám kitéréseik, köntörfalazásaik ellenére napnál világosabbnak láttam: Izrael igenis helytelenül nyúlt ehhez az új problémához.

– Ha nem tudnád, csakis az arabok tehetnek a közel-keleti zűrzavarról, a vérontásról, a terrorizmusról, és ráadásul még vezetőjük sincs, akivel tárgyalni lehetne – fejtegette legtöbb bírálóm.

– Így van – helyesletem szókratészi tömörséggel.

– A holocaust áldozatai megérdemlik, hogy hazájuk legyen, szabad és biztonságos hazájuk.

– De mennyire – helyesletem még buzgóbban.

– Egységet kell mutatnunk, ugyanis Izrael helyzete roppant bizonytalan. – Ekkor már kényelmetlen érzés fogott el, mert szerintem nem kötelező egységet mutatnunk.

– Mondd, egyetértesz azzal – elevenítettem fel kritikám magvát –, hogy a katonák házról házra járjanak és kezeket roncsoljanak szét?

– Természetesen nem.

– Szóval?

– Mindenképpen kár volt megírnod azt a cikket. – Erre már fészkelődni kezdtem a székeemben, mert hiába vártam kéztörési panaszom koherens cáfolatát. – És azt se felejtjük el – folytatta bírálóm –, hogy a *New York Times* roppant egyoldalú.

– De még az izraeli sajtó is...

– Nem kellett volna véleményt nyilvánítanod – fojtotta belém a szót.

– Sok izraeli is úgy látja, ahogy én – mondtam –, és az erkölcstől függetlenül, minek adjanak fel egy propagandalabdát az araboknak?

– Persze, persze, de akkor sem kellett volna megszólalnod ez ügyben. Csalódtam benned.

– Utána még sokáig diskuráltunk Izrael létrejöttéről, az arab terroristák bűnösségéről, meg hogy nincs vezetőjük, akivel tárgyalni lehetne, de mindig azzal végződött a dolog, hogy kijelentették:

– Kár volt véleményt nyilvánítanod –, én meg azt kérdeztem: – De tényleg azt akarod, hogy boldogboldogtalannak széttroncsolják a kezét? –, ők pedig így: – Persze hogy nem, de jobb lett volna, ha nem írod meg azt a cikket.

Anyám tette fel a koronát az egészre. Kihagyott a végrendeletéből, és aztán megpróbálta megölni magát, hogy minél előbb ráébredjek: örökségre tőle nem számíthatok.

HERNÁDI MIKLÓS FORDÍTÁSA

